

Lindström, Rickard

Tyskland och socialdemokratin :

53 A Br. 1933

Digitaliserad år 2021

National Library
of Sweden

Rickard Lindström

1933

TYSKLAND

och

SOCIALDEMOKRATIEN

Vad
håvi
att
lära?

1933

Tiden

Ric

T

O

S

T

Rickard Lindström

**TYSKLAND
OCH
SOCIALDEMOKRATIN**

Vad ha vi
att lära?

Tidens förlag · Stockholm · 1933

STOCKHOLM
TRYCKERIAKTIEBOLAGET TIDEN
1933

Inledning.

Den nationella revolutionen i Tyskland sysselsätter allas intresse. Överallt i världen diskuteras händelserna nere i Centraleuropa, och man kan i olika länder märka inflytelser av det som skett i Tyskland. Den socialistiskt organiserade arbetarklassen betraktar med undran och bävan utvecklingen i Centraleuropa och frågar sig, om demokratin nu definitivt störtats och om arbetarrörelsens möjligheter att göra sig gällande i samhället för alltid omintetgjorts. Man ställer inom arbetarklassen den frågan, huruvida den tyska socialdemokratin har gjort vad den borde och kunde göra för att hindra den ödesdiga utvecklingen. Icke sällan övergår denna undran till hårda anklagelser mot den tyska arbetarrörelsen för dess brist på ståndaktighet, för dess oförmåga att slå till i det rätta ögonblicket, överhuvud taget för dess försummelse att på allvar kämpa för demokratin och socialismen.

Sedan gammalt har man inom den socialistiska arbetarrörelsen varit van att blicka upp till broderorganisationerna i Tyskland. Den tyska socialdemokratin hade skaffat sig ett stort och i det längsta orubbat anseende som den mäktiga, taktfast frammarscherande kärntruppen inom den socialistiska internationalen. Man vände sig att se upp till den tyska socialdemokratin såsom en modell för de socialdemokratiska partierna i övriga länder.

Så mycket större har besvikelsen blivit, när det blev klart, att detta mäktiga socialdemokratiska parti förmådde föga eller intet för att hejda den framvältrande nationalsocialistiska vågen. Det kan också synas som om denna besvikelse vore berättigad. Känslan av att den tyska socialdemokratin skulle ha kunnat göra en kraftigare insats för att avvärja angreppet kan icke helt hållas tillbaka. Trots detta får man i alla fall inte döma utan att undersöka de verkliga orsakerna till det som hänt i Tyskland. Även om socialdemokratin inte haft nog motståndskraft, är detta dock ej tillräckligt som förklaring till att utvecklingen tagit sådana banor. Det måste vara en mängd andra, utanför socialdemokratin verkande krafter, som ha drivit fram händelserna i denna ödesdigra riktning.

Revolutionen 1918.

Den tyska revolutionen 1918 var det direkta resultatet av den tyska arméns sammanbrott. Den moraliska verkan av denna katastrof paralyserade helt och hållet borgarklassen. Den förmådde inte göra motstånd mot den politiska omvälvningen, ja, största delen av borgarklassen önskade i detta ögonblick denna politiska omvälvning. Man trodde på borgerligt håll dels att denna förändring i styrelseskicket skulle göra det lättare att åstadkomma en för Tysklands vidkommande rimlig fred med segermakterna, och dels hade man förlorat förtroendet till de gamla makthavarna, som långt utanför arbetarklassens marker gjordes ansvariga för det olycksmättade händelseförloppet.

Den borgerliga världen befann sig i slutet av 1918 i

anarki. Om den tyska statsordningens bestånd skulle berott uteslutande av de borgerliga gruppernas förmåga att hålla det hela samman, skulle katastrofen ha blivit mycket större än den nu faktiskt blev. Det är många gånger omvittnat, att det fasta elementet inom det tyska folket under dessa dagar var den socialdemokratiskt organiserade arbetarklassens. Från alla håll i samhället blickade man upp till denna arbetarrörelse som den kraft, vilken skulle leda Tyskland ut ur kaos. Regeringsmakten kom också utan vidare att läggas i de båda socialdemokratiska partiernas händer.

När man närmare betraktar den tyska revolutionen av år 1918, måste man emellertid säga, att den i många hänseenden var en revolution, som tvekade, då det gällde att genomföra åtgärder, som kunde åstadkomma en verkligt genomgripande förändring i det tyska samfundslivet. Den tyska revolutionen var näppeligen en radikal revolution. Den lämnade alltför mycket kvar av det gamla Tyskland. För det första gjorde den aldrig upp räkningen med de många furstehusen. Visserligen gick kaisern i landsflykt och hindrades att komma tillbaka, men den övriga delen av det kejsarliga huset och alla de andra furstehusen funnos kvar i Tyskland. De lämnades beträffande sina förmögenheter i det närmaste i orubbat bo, de behöllo i stora kretsar av folket sitt forna sociala inflytande, och man blickade faktiskt upp till denna grupp inom samhället såsom en slags modellklass, som angav takt och ton för de övriga. När frågan om fursteförmögenheternas indragning till staten i sinom tid togs upp på allvar, var det redan för sent. Då hade de borgerliga elementen åter konsoliderat sig och kunde bjuda ett avgörande motstånd mot den tilltänkta konfiskeringen.

Den till stor del adliga godsägarklassen fick också sitta i okvald besittning av sina egendomar. I en rad övriga revolutionsländer i Europa gick man mycket radikalare till väga, då det gällde jordbesittningsförhållandena. Man delade upp de stora godsen och skiftade jorden till bönder, som själva bearbetade den. I Tyskland åstadkoms inte någon radikal jordreform. Godsägarklassen satt kvar i sina gamla ställningar. Den var en fast sammansluten grupp, vars reaktionärt borgerliga färg inte kunde döljas så värst länge. Den hade ett mycket starkt inflytande på åsiktsbildningen inom vida kretsar av det tyska samhället. Denna jordbesittande överklass lämnades kvar såsom en given replipunkt för de kontrarevolutionära strävandena.

Lika litet gjorde man rent hus med den gamla byråkratin. Det talades mycket under republikens första tio år om nödvändigheten att skapa en republikansk och demokratisk tjänstemannakår. Vissa ansatser gjordes också i denna riktning, men försöken gingo icke på djupet. Särskilt bland de högre ämbetsmännen levde flertalet kvar i den gamla tidens idéer. De voro aldrig i själ och hjärta republikaner, och de medverkade inte till att låta den republikanska formen motsvaras av en republikansk anda i statens och delstaternas förvaltning. Därtill kan även läggas, att man i mycket stor utsträckning behöll det gamla titelväsendet. Allt väsentligt av det som under den gamla kejsartiden spelade en roll, då det gällde att bilda reaktionära sociala fördomar och myter, fanns kvar även inom den tyska republiken. Det motsvarade också ett behov att ha något att se upp till bland stora delar av den tyska befolkningen, och detta utgjorde en av de psykologiska grunderna till att den republikanskt

demokratiska andan hade utomordentligt svårt att tränga på djupet inom det tyska samhället. Man tillsatte socialiseringskommissioner, man försökte med industriell demokrati, man gav löften om stora sociala omdaningar, men medan man gav dessa löften glömde man de viktiga ting, som måste göras, ifall gamla föreställningssätt och fördomar skulle brytas, ifall den gamla andan skulle sättas ur spelet inom den nya staten.

Här ha vi några av de grundläggande försummelserna hos den tyska revolutionen, och det torde inte vara för mycket att säga, att även socialdemokratin på denna punkt varit skumögd och icke tillräckligt radikal.

Republiken utan tro.

Weimarrepubliken, som fick sin författning vid nationalförsamlingen 1919, möttes i början av entusiasm, särskilt från arbetarklassens sida. Man räknade med att så snart man hade fått den republikanska statsformen, skulle demokratin för alla tider vara säkrad i Tyskland, och man skulle endast ha att utveckla demokratin genom att komplettera den med sociala och ekonomiska reformer.

Inom den socialdemokratiska rörelsen var man från början starkt positivt inställd i förhållande till den demokratiska republiken. Den tyska socialdemokratin hade blivit ett statsbejakande parti. Detta tog sig också starka uttryck i Görlitzprogrammet av år 1921, då det tyska majoritetssocialistiska partiet utan tvekan förklarade sig vara ett demokratiskt, republikanskt och statsbejakande parti. Tyvärr måste man säga, att denna anda ganska snart förflyktades. Man hade spänt förhoppningarna på den republikanska formen alltför högt, och när man

inte så snabbt som man väntade fick alla dessa efterläng-
tade sociala och ekonomiska resultat, började den första
entusiasmen att slå om i sin motsats. Sammanslagningar
med det oavhängiga socialdemokratiska partiet på hö-
sten år 1922 accentuerade denna utveckling ännu mera,
och den manifesterades i det program för det återförena-
de partiet, som antogs på partikongressen i Heidelberg
1925. Där vandrade man i själva verket ifrån Görlitz-
programmets klart statsbejakande idéer och återvände i
viss mån till den gamla ortodoxt marxistiska utgångspunk-
ten, som tidigare hade formulerats i Erfurtprogrammet
av år 1891. Man syntes på nytt vara benägen att be-
trakta varje statsform, som inte helt och hållet låg i ar-
betarklassens händer, såsom ett utsugningsinstrument i
händerna på de besittande klasserna.

När sålunda den gamla socialistiska stridsställningen i
förhållande till staten — i mycket principiellt likartad
med ställningen till den gamla kejsarstaten — återvände
är det givet, att det var ett problem att uppbringa någon
starkare och i arbetarklassens medvetande djupt rotad en-
tusiasm för försvaret av de republikanska och demokra-
tiska formerna. Den anda, som härutinnan slog igenom,
tog sig uttryck på olika sätt. Ett litet exempel må näm-
nas. I spetsen för den tyska gruppen i jättedemonstra-
tionen vid ungdomsinternationalens stora samling i Wien
år 1929 bars ett standar, på vilket man läste:

”Republik — das ist nicht viel,
Sozialismus heisst das Ziel!”

Naturligtvis är socialismen målet, och naturligtvis går
socialismens strävan åtskilligt längre än vad som kan rym-

mas inom den demokratiska republikens ram! Men även med klart erkännande av detta är det givet, att proklamerandet av satsen "Republiken, det är inte mycket!" måste åstadkomma en känsla inom arbetarklassen, att i grund och botten var republiken och demokratin i och för sig ingenting, som var värt några större offer.

Om man följer den socialdemokratiska agitationen under de senare åren, frapperas man också av att den känt sig liksom generad över att republiken kunnat uträtta så litet i fråga om sociala och ekonomiska erövringar. Republikens värde i och för sig sköts i bakgrunden. Man har i högre grad poängterat den demokratiska republikens ofullkomlighet än dess förtjänster och dess principiella oundgänglighet för varje statssystem, som den socialdemokratiska arbetarklassen kunde ansluta sig till. Ett exempel på detta är den socialdemokratiska "tolereringspolitiken" mot den Brüningska regeringen, som dels parti-officiellt framställdes såsom ett ont som man tog i stället för det allra värsta och dels mötte starkt motstånd bland stora skaror inom partiet. Hade partiets bekännelse till republiken varit djupare funtad hos dess breda massor, skulle "tolereringspolitiken" kunnat få en långt mer positiv innebörd.

Om sålunda inte ens socialdemokratin kunde sägas vara helhjärtat republikansk, voro andra betydande tyska partier i än mindre grad besjälade av republikansk anda. Vid valen den 6 november 1932 — det sista riksdagsmannavalet under någorlunda ordnade förhållanden — erhöles ju majoriteten av tvenne partier, som praktiskt och principiellt voro fiender till den demokratiska republiken, de nationalsocialistiska och kommunistiska partierna, som sammanlagt förfogade över flertalet inom väljarkåren.

Det tysknationella partiet, herr Hugenberg's parti, som under hela republikens tid spelat en viktig roll på det konservativt borgerliga hållet och som ännu 1932 hade ett stort inflytande, var till hela sin inställning monarkiskt och väntade bara på det tillfälle, då republiken skulle kunna ersättas av en monarkisk statsordning av antideokratisk typ.

Vad sedan det politiskt betydelsefulla och länge utslagsgivande centerpartiet beträffar, förklarade detta parti ända från början, att det i statsformen icke såg något avgörande och väsentligt. För centerpartiet var det tämligen egalt, om monarkin eller republiken härskade i Tyskland. Partiet trädde in för republiken därför att det ansåg, att densamma under de givna förhållandena var den enda möjliga statsformen, den enda praktiska utgångspunkten för ett politiskt uppbyggnadsarbete inom Tyskland. Partiet hade aldrig principiellt bekänt sig till den republikanska tanken. Därtill kom en annan omständighet, som för centerpartiet spelade en icke oväsentlig roll.

Centern är ett parti, som sammanhålles av konfessionen, den katolska läran. All dess politik och hela dess offentliga uppträdande präglas därav. Självklart är, att ett parti, som vilar på en sådan grund, måste lägga stor vikt på vissa religiösa och moraliska synpunkter. Weimarrepubliken med sin religiösa tolerans och sitt gynnande av många kulturföreteelser, som ur rättrogen katolsk synpunkt måste förefalla skäligen suspekta, kunde i och för sig inte uppväcka någon entusiasm på centerhåll. Fastmer betraktade väl många av de ledande männen inom centerpartiet och framför allt de stora religiösa massorna republiken som en statsform, vilken eftersatte angelägenheter, som lågo dem synnerligen varmt om hjärtat. Från

denna utgångspunkt kan man sålunda säga, att det inte fanns något starkare andligt förbund mellan centerpartiet och den demokratiska tyska republiken.

Om man gör denna hopsummering, kommer man till det resultatet, att den tyska republiken näppeligen hade fått ett tillräckligt stöd i det tyska folkets allmänna betraktelsesätt. Den var något i grunden främmande för den övervägande andliga dispositionen i Tyskland. Icke något av de utslagsgivande partierna gick helt och oreserverat in för den bestående republiken, bejakade den, var berett att försvara den mot vilken fiende som än kunde ställa upp mot densamma.

En av de viktigaste lärdomarna man har att draga ur utvecklingen i Tyskland är just den, att om en demokratisk statsordning skall kunna bestå, måste den vara förankrad i folkmajoritetens övertygelse. Den måste dessutom också bygga på demokratiska traditioner, som tyvärr inte ha fått rum inom det tyska statsväsendets och det tyska folkets utvecklingshistoria.

De nationella problemen.

Den nationalsocialistiska rörelsen har hämtat mycket av sin styrka ur sin extrema nationalism. Den har på ett falskt sätt utnyttjat Tysklands svåra läge efter världskrigets slut. Den har skylld Tysklands bekymmer och besvärligheter på de partier som deltagit i regerandet mellan 1918 och 1932. Att dessa partier — och icke minst socialdemokratin — energiskt hade kämpat för att skapa en bättre ställning åt Tyskland i internationellt avseende har inte förtagit genomslagskraften i denna nationalsocialistiska agitation. Icke heller det förhållandet,

att denna demokratiskt betonade politik särskilt under de tider, då den leddes av Gustav Stresemann, nått avsevärda resultat för att förbättra Tysklands ställning, har haft någon som helst betydelse. Å andra sidan är det klart, att den behandling, som Tyskland fick undergå, den pariaställning bland nationerna, som landet tvivelsutan hade kommit att intaga, måste skapa starka nationella mindervärdighetskomplex hos folket, som voro en lätt tillgänglig utgångspunkt för extremt nationalistiska rörelser.

När man tar dessa frågor i betraktande måste man emellertid också försöka att göra klart för sig den roll, som socialdemokratin har spelat i förhållande till de nationella problemen över huvud taget. Det råder intet tvivel om att under Weimarrepublikens första dagar en ganska stark nationell stämning uppväxte inom den tyska arbetarklassen i gemen och socialdemokratin i synnerhet. Görlitzprogrammet gav uttryck för denna stämning. Ännu mera kom den till synes i vissa strävanden hos ungdomliga grupper inom den tyska socialdemokratin. Den s. k. Hofgeismar-kretsen, som bildades 1923 och som en tid hade ett ganska stort inflytande, strävade att åstadkomma en förening mellan socialismens idé och idén om nationen eller fosterlandet. Denna Hofgeismar-grupp förkunnade, att socialismens genomförande egentligen betydde fosterlandsidéns sanna förverkligande, ty endast genom att medborgarna finge den fulla andel i nationen och staten, som socialismens genomförande skulle innebära, kunde man åstadkomma en sann gemenskap mellan medborgare och fosterlandet. Denna förkunnelse var klart socialistisk, men den betonade samtidigt starkt de nationella värdena.

Emellertid dog denna rörelse snart ut, och den allmänt

negativa inställning till staten, som vann överhanden, utplånade i stort sett också dessa strävanden att förena socialismens och nationens idéer såsom en levande kraft inom den tyska arbetarrörelsen.

Utan tvivel har det varit ett missgrepp av den tyska socialdemokratin att inte starkare betona de nationella värdena. Detta hade varit möjligt utan att man på något sätt behövt avsvärja sig sina internationella idéer. Här hade man kunnat utgå från Jean Jaurés sats, att "liten patriotism leder bort från internationalen, mycken patriotism leder dit tillbaka igen". Läget var säkerligen icke sådant, att det saknades nationell känsla inom ledningen av den tyska socialdemokratin, utan det var fastmer så, att man tvekade att i sin offentliga propaganda betona detta, och sålunda fjärmade man sig från stora medborgarskaror, för vilka de nationella synpunkterna voro naturliga och vilka lätt föllo offer för en extrem nationalistisk propaganda, då de inte konfronterades med en demokratisk nationell idé med ett socialt innehåll.

Många av dem som på nära håll studerat den senaste händelsevägen i Tyskland poängtera, att detta var en av socialdemokratins största försummelse, och de hävda, att vad andra socialdemokratiska partier ha att lära av det som skett i Tyskland bland annat är, att man skall försöka upprätthålla förbindelsen mellan den socialistiska idén och en sund och demokratisk nationell tanke.

Försvar och ordningsmakt.

Socialdemokratin har alltid starkt betonat mellanfolkliga humanitets- och samförståndsideal. Genom sin insats i detta avseende har socialdemokratin överallt utan

varje skynt av tvivel utfört en stor och uppbyggande gärning. Hela det socialdemokratiska betraktelsesättet var från tiden före kriget starkt präglad av pacifistiska synpunkter och syftemål. Givet är emellertid, att denna uppfostran skulle ligga socialdemokratin i fatet, då det gällde att delta i uppbyggandet av ett försvar och en ordningsmakt för den tyska demokratiska republiken. Svårigheterna därvidlag ökades av att de skaror, som kommo hem från fronterna efter att ha tillbragt många år i blod och smuts, näppeligen voro tillgängliga för tanken att de skulle stå kvar i militärtjänst och eventuellt på nytt tagas i anspråk för något ändamål, på något sätt liknande det de tidigare tjänat i skyttegravarna.

När sålunda den tyska republiken skulle bygga upp sin försvarsmakt, sådan den avvägs genom fördragen i Versailles, och komplettera den med en ordningsmakt för uteslutande inre behov, var det icke svårt att förstå, att man skulle stöta på starka hinder just i den pacifistiska mentalitet inom arbetarklassen, som här nyss tecknats. Man appellerade förgäves till arbetarelementen att de skulle ingå i riksvärnet, och när det under republikens första tid gällde att försvara densamma mot övergrepp från kommunistiskt och sedermera även från reaktionärt håll, var det inte republikanska eller socialistiska element, som deltog i detta renhållnings- och ordningsarbete, utan det måste överlämnas åt människor, som med hela sin själ stodo på den gamla ordningens grund. På så sätt kom också det nya riksvärnet att byggas upp av folk, som stod främmande för de republikanska och demokratiska tankarna. Särskilt tydligt tog sig detta uttryck, då general von Seeckt blev chef för riksvärnet. Han skapade av denna styrka på 100,000 man den i förhållande till sin

omfattning mest effektivt utrustade militärorganisationen i hela världen.

Det var ganska tidigt avgjort, att den anda, som behärskade riksvärnet, måste få en utomordentlig betydelse för hela den inre tyska utvecklingen. Om riksvärnet komme att gestalta sig på det sättet, att hela dess styrka praktiskt taget utgjordes av män, som voro fientliga mot republiken och mot demokratin, skulle andan och författningen från Weimar få oerhört svårt att stå sig. I denna riktning gick det. Under skylten av riksvärnets politiska neutralitet bemödade sig general von Seeckt konsekvent att rekrytera detsamma från de kretsar, som varit tongivande inom den gamla kejsrerliga armén och den gamla tyska staten. Officerarna togos uteslutande från junker- och andra utpräglad högerborgerliga kretsar. I slutet av 1932 voro hela 21 % av riksvärnsofficerarna av adlig börd, och resten hade tagits från ur social synpunkt likställda kretsar. Även manskapsrekryteringen sköttes efter samma principer. Ganska snart skapades ett faktiskt förbud mot att som riksvärnsman anställa någon, som ens avlägset var släkt med personer, om vilka det var känt, att de hyste socialistiska eller avancerat republikanska åsikter. Manskapsrekryteringen till riksvärnet skedde huvudsakligen i konservativt lagda jordbrukardistrikt, där man kunde vara säker på att finna rekryter, som inte kommit i kontakt med de idéer, vilka triumferade vid revolutionen 1918.

Under den politiska neutralitetens mask fick man sålunda till stånd en utomordentligt betydelsefull makt inom samhället, som endast formellt var en makt i republikens händer men reellt ett skydd och ett stöd för reaktionära, ja, kontrarevolutionära strävanden. Att den tyska social-

demokratin och den tyska arbetarklassen överhuvud taget inte vågade sätta sig till motvärn i det avgörande ögonblicket berodde i mycket hög grad på uppfattningen, att man då kunde räkna med att få riksvärnet emot sig och att man med denna starka militärmakt som sin fiende inte ansåg sig ha några utsikter att genomföra sin kamp med ett önskat resultat.

För arbetarrörelsen i andra länder är detta synnerligen lärorikt. Erfarenheterna från Tyskland understryka, att den politik måste bli ödesdiger, som skapar en spänning mellan de militära maktresurserna i en stat och de demokratiska elementen inom densamma. En hållbar politik måste gå ut på att göra militärmakten till ett värn för det rådande styrelseskicket. Uppkommer härvid en klyfta, så att de militära maktmedlen utan vidare stå till de reaktionära strävandenas disposition, kan man vara övertygad om att det i det avgörande ögonblicket blir svårt, för att inte säga omöjligt, för demokratin att hävda sig. En positiv inställning till försvarsmedlen från de demokratiska partiernas sida och icke minst från socialdemokratins sida är därför att förordas, och nödvändigheten därav understrykes av lärdomarna från Tyskland.

Riksvärnet var en legoarmé, just därför kunde den fjärras från demokratin inom folket. En värnpliktsarmé skulle icke varit ett lika lätt byte för reaktionen. Värnpliktsarmén är det naturliga försvaret för en demokratisk stat, ty den bygger själv på en utpräglad demokratisk tanke. Så länge ett försvar överhuvud taget upprätthålles, måste det ur demokratisk synpunkt vara en hjärteangelägenhet att detta försvar grundar sig på den all-

männa värnplikten. Lärdomarna från Tyskland åskådliggöra med sällspord kraft detta.

Principiellt likartat är problemet om demokratins förhållande till ordningsmakten, polisen. Det gjordes i Tyskland och särskilt i Preussen mycket starka ansträngningar att tillförsäkra sig stöd hos polismakten för demokratin och dess institutioner. Man kom tvivelsutan också ganska långt på den vägen, och länge sades det också, att en kontrarevolution i Tyskland var omöjlig, därför att den preussiske inrikesministerns, socialdemokraten Carl Severings polismakt snabbt skulle göra ända på dylika försök. Det visade sig emellertid, att man inte vågade lita på den preussiska polisen i det avgörande ögonblicket. Den användes i varje fall inte för att försvara de demokratiska formerna, och den gled automatiskt över i de nya makthavarnas händer för att utgöra ett minst sagt lika nitiskt verktyg för dem som för den demokratiska regimen. Och i det läge som uppstod genom demokratins inre orkeslöshet var det endast naturligt att så skedde.

Även beträffande ordningsmakten i samhället är det nödvändigt att de demokratiska partierna intaga en positiv ställning. En sådan ställning har t. ex. socialdemokratin i Sverige principiellt intagit och markerat vid olika tillfällen, men man har ändå en känsla av att vad som därvidlag skett inte har varit tillräckligt. Det finns inom det svenska folkets breda lager en nästan instinktiv fientlighet mot allt vad polis heter. Man är sedan gammalt benägen att betrakta polisen som sin naturlige fiende. I England däremot anses polisen inom alla samhällsklasser som ett skydd och värn för den hygglige och fredlige medborgaren. Man har förtroende

för polismakten, och man anstränger sig på allt sätt att underlätta polisens ansvarsfulla och oundgängliga arbete inom samhället. Den mentalitet, som råder i England, måste ovillkorligen spridas till alla länder med demokratiskt styrelseskick. Det går inte att bedriva en politik — vare sig statspolitik eller kommunalpolitik — som gör, att poliskåren betraktar arbetarpartiet som en fientlig makt, vilken strävar efter att inskränka dess möjligheter, att hindra den från att utveckla sina funktioner, att inte ge den de medel, som den behöver för att hävda sin auktoritet o. s. v.

En viktig lärdom för socialdemokratin av utvecklingen i Tyskland är alltså, att det är nödvändigt för den att bedriva sin polispolitik på ett sätt, så att polismaktens intressen och det demokratiska samhällets intressen i allt högre grad sammanfalla.

Medelklassproblemet.

Den nationalsocialistiska rörelsens första stora kraftreservoar i Tyskland blev den tyska medelklassen. Denna medelklass, som består av mindre rentier och pensionärer, intellektuella, tjänstemän, hantverkare, handlande och jordbrukare, har lidit fruktansvärt av det ekonomiska tillståndet efter världskrigets slut. Från ett relativt välstånd, från en tryggad ställning inom samhället har den pressats ned mot proletariatets nivå.

Särskilt kraftigt verkade i denna riktning det tyska penningvärdets förstöring under åren 1920—1923. Förmögenheter försvunno i valutakrisen. Livräntor decimerades till ingenting. Stora medborgarlagars ekonomiska ryggrad knäcktes fullständigt. Sedan denna tid har ut-

vecklingen gått vidare i en riktning, som gjort det allt bekymmersammare för medelklassen. Den rådande ekonomiska depressionen, den oerhörda arbetslösheten och andra dylika faktorer ha fortsatt att proletarisera den tyska medelklassen. Om man strikt skulle följa en gammal vulgärmarxistisk terminologi, hade man kunnat förutsätta, att medelklassen i detta läge skulle ha anslutit sig till det egendomslösa proletariats rörelse, den socialistiska arbetarrörelsen. Så blev emellertid i mycket ringa omfattning fallet. Andra krafter fingo hand om ledningen av den förtvivlade medelklassen.

Vad var orsaken till detta? Utan tvivel spelade därvidlag de sociala fördomarna en stor roll. Medelklassen hade i ekonomisk bemärkelse sjunkit ner till proletariatet, men den vägrade att erkänna sin likställighet med samhällets "undre lager". Den var fortfarande bunden vid de gamla föreställningarna, att den stod på en högre nivå i samhället, och den stretade med händer och fötter emot denna hotande sociala degradering och ville inte kröna den med att acceptera de allmänna politiska och ekonomiska uppfattningar, vilka voro gällande inom den arbetarklass, som man tidigare sett ned på som en lägre stående grupp i samhället. Den tyska medelklassen blev genom den katastrof, som gick ut över densamma, utan tvivel till stor del antikapitalistiskt inställd, då den klart insåg den roll, som särskilt de storindustriella hade haft i dess utarmning.

När det nu uppstod en rörelse, som icke var proletär-socialistiskt inriktad, men som — åtminstone under sitt första skede — anslog mycket skarpa antikapitalistiska toner, kunde man utan att behöva göra upp räkningen med sina sociala fördomar ansluta sig till denna rörelse.

En sådan var det nationalsocialistiska partiet, som uppenbarade sig just i det ögonblick, då medelklassen var predisponerad för anslutning till en våldsam oppositionsrörelse, riktad mot de stora kapitalistiska intressena och även mot de socialistiska partierna, samtidigt som den mycket starkt slog på de nationella strängarna. Medelklassen omfattade nämligen uppfattningen, att Tysklands olyckliga läge i internationellt avseende, segermakternas hårda politik och degraderingen av det tyska folket hade spelat en stor roll vid deras utarmning. Sålunda var det lätt för nationalsocialisterna att med hänvisning till dessa förhållanden vinna genklang för sina nationella idéer hos medelklassen.

Andra faktorer spelade också in, särskilt när det gällde att ställa denna proletariserade medelklass i harnesk mot den socialistiska arbetarklassen. På olika områden började man betrakta arbetarklassen såsom en konkurrent om försörjningsmöjligheterna. Det demokratiska genombrottet 1918 gjorde — som tidigare betonats — icke alls upp räkningen med den gamla byråkratin och den gamla tjänstemannaandan, men genom denna omvälvning kom emellertid i viss utsträckning fackföreningsmän, socialistiska politiker, män som fått sin fostran inom arbetarrörelsen att placeras på ämbetsmänna- och tjänstemannaposter i stater och kommuner. Man såg i dessa framträngande element en konkurrent till den intellektuella medelklassen, en medtävlare, som beskar möjligheterna för dessa för tjänstemannabefattningar och likartade anställningar uppfostrade människor inom medelklassen att bli placerade och få sin utkomst. Detta uppväckte en animositet mot arbetarrörelsen överhuvud taget,

och allt efter som de ekonomiska svårigheterna ökade i landet, stegrades denna animositet till ett bittert hat.

Fackföreningsrörelsen hade också något att betyda i detta sammanhang. Dess reglering av arbetsmarknaden, som kom att spela en roll även för mindre företagare, hantverkare, affärsmän o. s. v., ansågs som ett hinder för speciellt nyssnämnda medelklasskikt att kunna bedriva sin verksamhet på ett sätt, så att den gav en tillbörlig försörjning. Man blev sålunda avogt stämd även mot fackföreningsrörelsen och ville genom att man vände sig mot arbetarrörelsen överhuvud taget även försöka att driva den förra tillbaka. Den kooperativa rörelsen, som trängde ut många mindre handlande, hade ett liknande inflytande. Denna rörelse bars i väsentlig mån upp av industriarbetare, och på många håll inom medelklassen identifierade man den med arbetarrörelsen. Följden var, att man vände sitt hat mot den kooperativa konkurrensen, mot arbetarrörelsen överhuvud taget.

När i denna andliga miljö en demagogisk faktor uppträdde, som riktade sig mot arbetarrörelsen och skapade ett gemensamt slagord: "Kamp mot marxismen!", som täckte alla politiska schatteringar inom arbetarrörelsen och alla speciella verksamhetsgrenar inom samma rörelse, kom denna nya kraft att utöva en alldeles särskild dragning på dessa förtvivlade medelklasselement. Detta medverkade starkt till, såsom redan framhållits, att den utarmade medelklassen blev en kraftreservoar för den nationalsocialistiska rörelsen.

Utan denna möjlighet att snabbt få stöd inom den stora och socialt mycket betydande tyska medelklassen skulle den nationalsocialistiska rörelsen haft svårt för att tränga fram och bli en makt av betydelse inom tyskt samhällsliv.

Även av detta har man att draga viktiga lärdomar, när det gäller andra länder. Man måste först och främst inse, att ett nedsjunkande av stora medelklassgrupper till en proletär nivå icke utan vidare betyder, att dessa grupper ansluta sig till den socialistiska tanken och deltaga i arbetarrörelsens strävanden. Man måste också göra klart för sig, att en demokratisk och socialistisk politik, som skall ha utsikt till framgång, icke *ensidigt* kan låsa sig fast vid industriarbetarnas verkliga eller förmodade klassintressen. Den måste ha en vidare syftning. Den måste redan från början inrikta sig på att stödja och skydda alla element inom samhället, som behöva ett sådant stöd, och inse att de mer eller mindre fiktiva klassgränserna i detta avseende betyda mycket mindre än människornas faktiska ekonomiska läge inom samhället.

Den svenska socialdemokratin har länge haft ögonen öppna för detta. Den har bemödat sig att bedriva en politik, som gynnar den största delen av den svenska medelklassen, nämligen våra bönder. I den svenska socialdemokratins aktuella strävanden för att bringa stöd och hjälp åt den ekonomiska krisens offer upptaga frågorna om hjälp även åt betryckta medelklasselement en mycket stor plats. Man föreslår ytterligare åtgärder till stöd och hjälp åt jordbruket, man vill stödja och hjälpa hantverkare, man försöker att understödja industriella småföretagare, man vill gynna fisket och andra näringsgrenar, som drivas av mindre företagare. Man strävar också efter att skapa ett tillräckligt skydd för anställda och tjänstemän i stat och kommuner, så att de inte skola sjunka ned till en i ekonomiskt avseende ovärdig nivå. Denna politik måste fortsättas och vidare utvecklas, så vida man skall vara säker på att inte inom medelklassen

även i vårt land skapas en stämning, som kan bli ödesdiger för demokratin. Särskilt bör man därvidlag tänka på den svenska bondeklassen och dess möjligheter till betryggad och människovärdig försörjning. Ur dessa synpunkter är den växande förståelsen inom bondeklassen själv för ett samarbete med arbetarklassens parti av den allra största betydelse.

Arbetarklassens roll.

Den tyska nationalsocialismen kunde sålunda icke segra utan medelklassen. Men enbart medelklassen och de överklasselement, som anslöto sig till rörelsen, kunde icke i ett industrialiserat land som Tyskland tillförsäkra den dess stora seger. Nationalsocialismen hade också förmågan att attrahera vida arbetarkretsar, och där fick den det sista stöd, som den behövde för den definitiva makterövringen.

Det går inte att utan vidare antaga, att arbetarklassen under alla förhållanden är ett självklart stöd åt de socialistiska rörelserna. Under den tid, då arbetarrörelsen kämpade sig fram, då den uteslutande var en oppositionsrörelse inom samhället och sysselsatte sig med att ordna det som sammanhänge med arbetarklassens primära fri- och rättigheter i politisk och facklig bemärkelse, var det naturligt, att arbetarklassen i den mån den vaknade upp till politiskt medvetande skulle ansluta sig till denna rörelse, som tillvaratog dess omedelbara intressen. Men i ett läge, då dessa primära fri- och rättigheter äro erövrade och då icke *enbart* de räcka till för att ge arbetarna försörjning och möjlighet att ordna sina

förhållanden inom samhället, blir problemet betydligt mera komplicerat.

I Tyskland åstadkom den ekonomiska depressionen en fruktansvärd arbetslöshet. Trots stora ansträngningar lyckades de statliga myndigheterna inte åstadkomma en försörjning åt de arbetslösa, som tillgodosåg deras oundgängliga behov. Allt större och större del av arbetarklassen drevs till förtvivlan. Man kastade skulden på de demokratiska statsmyndigheterna, som inte förmådde lösa problemet. Allra störst blev bitterheten inom de för varje år frammarscherande årsklasserna av ungdom, som aldrig lyckats få någon placering inom förvärvslivet och sålunda aldrig vann någon verklig möjlighet till egen försörjning. Allt efter som dagarna gingo, skärptes detta läge, och svårigheterna upptornade sig skyhögt. Dessa människor hade länge hoppats på att de socialistiska rörelserna skulle kunna ge dem vad de längtade efter. De flesta av dem torde under de senaste åren framför allt ha hoppats på kommunismen.

Kommunistpartiet i Tyskland var till minst 80 proc. sammansatt av arbetslösa, och dess valmansskaror bestodo till övervägande del av människor, som inte hade någon tryggad försörjning av eget arbete inom det fria förvärvslivet. Men de ansågo sig besvikna på särskilt den kommunistiska rörelsens möjligheter att ordna deras brännande livsfrågor. I detta läge blevo de ett lätt offer för den nya demagogi, som uppenbarade sig från nationalsocialisternas sida. Särskilt dessa yngre element voro tillgängliga för de hitlerska lärorna, och när organiserandet av de nazistiska stormavdelningarna och skyddsstafetterna också gav möjligheter åt ett icke ringa antal av dessa unga ur arbetarklassen att bli klädda,

att få en bostad och erhålla en anställning, som gav dem födan och därtill en liten fickpenning, förstår man, att detta måste komma att spela en alldeles särskild roll med hänsyn till det utomordentligt svåra ekonomiska läget.

Om man studerar röstsiffrorna för de tyska valen i vissa bestämda orter i november 1932 och mars 1933 och jämför dem med varandra, kan man bestämt peka ut, att stora mängder av arbetarväljare gått direkt över från kommunisterna till nationalsocialisterna. Socialdemokraterna däremot ha hållit sig vid ungefär samma siffror vid bägge valen. Detta ger vid handen, att massarbetslösheten, svårigheten att försörja sig, den ekonomiska nöden överhuvud taget är en av de starkaste bevekelsegrunderna för marschen från arbetarrörelsen till nationalsocialismen. Man bör göra klart för sig, att det enda, som i längden kan skydda en demokrati för att bli överrumplad även av dem, som borde höra till dess naturligaste stöd, sammanhänger med möjligheten att försörja folket. Sålunda måste en av de förnämsta lärdomarna, som man kan draga av händelserna i Tyskland, vara den, att man bör mobilisera alla krafter för att åstdkomma bröd och arbete åt folkets breda lager.

Den svenska socialdemokratin med sin regering i spetsen har i det nuvarande läget lagt fram vittgående förslag i syfte att skapa försörjning på arbetslinjens grundval åt de flesta av de arbetslösa här i landet. Om dessa förslag i huvudsak kunna genomföras, torde därigenom en av de starkaste garantier skapas mot att landet lägges öppet för sådana andliga farsoter, som nu härja i Tyskland.

Ännu en gång skall understrykas, att man inte kan

hålla fast vid den förut gängse uppfattningen att en arbetare är en naturlig bundsförvant till den socialistiska rörelsen. Man kan härvidlag inte renodla de ekonomiska intressena och synpunkterna på det sättet, att man förutsätter, att en fattig människa utan vidare skall ansluta sig till de socialistiskt-radikala folkrörelserna. Psykologiska omständigheter spela här en kanske ännu större roll, och säregenheten i ett läge kan upphäva alla lagar och regler, som tidigare ansetts gälla. Man måste räkna därmed och inte lägga sin politik efter några förlagade doktriner, inte låsa fast den vid några dogmer, som visserligen ha kunnat vara tillämpliga under tidigare utvecklingsskeden, men som bli ohjälpligt antikvade, när andra krafter marschera fram på arenan och när de sociala, ekonomiska och psykologiska kombinationerna bli av en ny och fullständigt revolutionerande art.

Bolsjevismens roll.

Om man följer de högerradikala rörelsernas utveckling i alla länder, där de fått en starkare ställning, skall man finna, att de från början angivit att de framför allt ville bekämpa bolsjevismen. Så gjorde den italienska fascismen, så har även Lapporörelsen i Finland gjort, och samma är förhållandet med nationalsocialismen i Tyskland. Alla ha appellerat till medborgarna med parollen: "Bolsjevismen, som söker undergräva lag och ordning och står i tjänst hos främmande makter, måste slås ned, om trygghet och säkerhet, frihet och bröd skola kunna garanteras medborgarna i detta land!" Men på de håll, där man "gjort upp räkningen med bolsje-

vismen", har man nog samt sett till, att även socialdemokraterna kommit med i svepet. Där man riktigt befäst sin ställning har man t. o. m. gått hårdare fram mot socialdemokratin än mot bolsjevikerna. Det ser ut som om man siktade på bolsjevismen men menade socialdemokratin, vilken är den starkaste av de makter, som resa sig till försvar för demokratin.

Man har i detta sammanhang inte kunnat undgå att lägga märke till att bolsjevismen i regel, då den blivit föremål för denna uppmärksamhet från de högerradikalas sida, varit en makt utan utslagsgivande betydelse för vederbörande land. I Italien låg bolsjevismen redan i själåtåget, då Mussolini gjorde sin berömda framstöt genom marschen till Rom. I Finland utgjorde bolsjevikerna en förhållandevis liten del av arbetarklassen, och även om förhållandena i Tyskland voro något mera tillspetsade i detta avseende, torde det vara en överdrift att påstå, att den bolsjevikiska rörelsen gentemot hela det övriga tyska samhället utgjorde någon överhängande fara för den bestående ordningen.

Men allt detta var underordnade saker. Det gällde för de högerradikala rörelserna att finna slagord, som kunde vinna anklang och som framför allt kunde skrämma upp de stilla i landet att instämma i deras synpunkter. När man i vårt land från vissa håll gör liknande försök, måste det konstateras, att agitationen i dessa ting i fråga om högljuddhet och pretentioner inte står i något rimligt förhållande till den bolsjevikfara, som kan anses existera i Sverge. Men även om man fastslår detta, måste man ha klart för sig, att bolsjevismen i varje fall har spelat en roll som vägröjare åt de högerradikala rörelserna.

Bolsjevikpartierna i olika länder ha bedrivit en jämliken ohöljd våldsagitation. De ha hånat de demokratiska metoderna, de ha sagt, att endast en revolutionär omgestaltning, som är stödd på våldet, kan befria arbetarklassen.

Genom detta tillvägagångssätt ha de bolsjevikiska lärorna hos många medborgare, som inte kunnat se klart i dessa ting, skapat föreställningen, att här föreläge en mer eller mindre aktuell risk för en blodig omstörtning av den bestående samhällsordningen. Våldspropagandan på bolsjevikhåll har fått sin naturliga motsvarighet i våldspropagandan på extremt borgerligt håll. Det ena har uppammat det andra. Just därför har bolsjevismen särskilt i Tyskland, där den i alla fall under sin stormaktstid vann ungefär fem miljoner anhängare bland valmännen, blivit en vägröjare för nationalsocialismen, blivit en reagenspunkt, som ovillkorligen måste frambringa krafter på den andra kanten, som skulle förklara sig beredda att möta våld med våld. Själva proklamerandet från bolsjevismens sida, att man icke respekterade den bestående lagliga ordningen, måste hos många element, som annars inte haft någon större böjelse för våldsamma åtgärder, skapa den uppfattningen, att här måste något extra vidtagas för att fosterlandet skall kunna räddas. Hela den bolsjevikiska våldspropagandan har därigenom blivit ödesdiger. En utomordentligt betydelsefull lärdom av utvecklingen i Tyskland och de andra åberopade länderna är, att den arbetarrörelse, som är fullkomligt fri från bolsjevism, och det land, som icke har någon beröring med bolsjevisk våldspropaganda, bättre än andra länder kan skydda sig mot så-

dana extrema överdrifter som vi nu på flera håll se inför våra ögon.

Man måste också göra klart för sig den betydelse, som bolsjevismens splittringsarbete haft, när det gäller att försvaga arbetarklassens motståndskraft mot de extrema nationalistiska och antidemokratiska rörelserna. Särskilt ödesdiger blev denna splittring i Tyskland, där arbetarklassen till slut stod uppdelad i två nära nog lika stora läger, som skarpt bekämpade varandra. Detta måste dels direkt försvaga arbetarklassens kampmöjlighet och dels också på borgerligt håll uppväcka den naturliga föreställningen, att en splittrad arbetarklass inte kunde utgöra något säkert skydd för den demokratiska ordningen, allrahelst som den bolsjevikiska delen av denna splittrade arbetarklass själv var fiende till denna demokratiska ordning. Utvecklingen i Tyskland lär sålunda också, att bolsjevismen till varje pris måste hållas åt sidan, därför att dess splittrande verksamhet är utomordentligt ödesdiger för arbetarklassens möjligheter att göra sig gällande inom samhällslivet.

Slutord.

Även i vårt land ha krafter uppstått, som försöka att segla i kölvattnet av händelserna i Tyskland. Påfallande är, att dessa strömningar fått ett betydande inflytande på vissa grupper inom den svenska högern. Särskilt påverkad synes högerns ungdomsorganisation, Nationella ungdomsförbundet, vara. På det hållet efterapar man den tyska nationalsocialismen. Man går t. o. m. så långt, att man bildar särskilda kampgrupper och skaf-

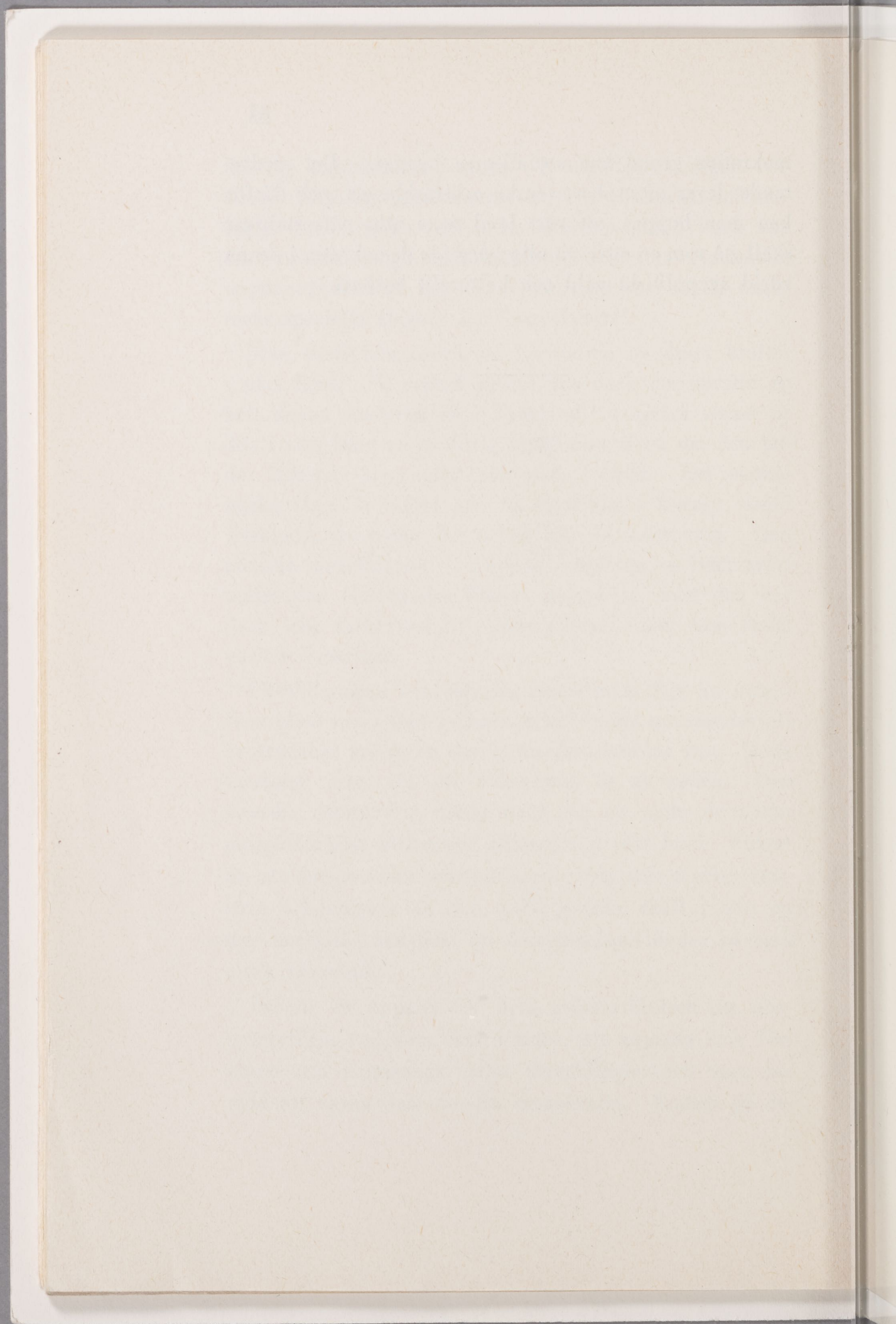
far sig särskilda uniformer. I unghögerns organ Nationell Tidning, proklameras, att det väsentliga idéinnehållet i den tyska nationalsocialismen alltid varit vad det nationella ungdomsförbundet kämpat för. Nationella ungdomsförbundet har också övertagit den tyska nazismens speciella slagord om "marxismen".

Man skall inte överdriva betydelsen av dessa krafter i vårt land. På svensk grund har dock demokratin en helt annan tradition än i Tyskland. I själva verket är den i vårt land en uråldrig institution, även om den under tidernas lopp tagit skiftande former. Det ekonomiska läget är heller icke så förtvivlat i Sverge som i Tyskland, även om det också här är svårt nog. Den svenska medelklassen — särskilt bönderna — lider svårt under den ekonomiska krisens pressning, men den har dock icke fallit ned till proletariatsnivå, som fallet varit i Tyskland.

Förhållandena äro sålunda annorlunda här än nere i Centraleuropa. Den svenska demokratins motståndskraft är åtskilligt större än den tyska demokratins var. Detta utesluter icke, att all vaksamhet är av nöden. Den svenska demokratin måste rusta sig att möta de nationalsocialistiskt influerade elementen i vårt land. Säkert är, att den svenska arbetarklassen, som står mycket starkare och enigare än den tyska gjorde, skall bjuda ett mer energiskt motstånd än dess meningsfränder på tysk mark förmådde.

Det är en uppgift för hela arbetarrörelsen att noggrant följa vad som sker i tiden, att anpassa sina försvars- och kampmedel efter utvecklingen och vara beredd att värna den svenska demokratin. Endast på de-

mokratins grund kan socialismen byggas. Det medvetandet lever inom den svenska arbetarklassen, och därför kan man hoppas, att vårt land trots alla påfrestningar skall stå som en oövervinnlig borg för demokratin i denna värld av politiskt våld och kulturellt barbari.

A K T U E L L A

S K R I F T E R

—————

Den 18de April

Den 19de April

Den 20de April

Den 21de April

Den 22de April

Den 23de April

Den 24de April

Den 25de April

Den 26de April

Den 27de April

Den 28de April

Den 29de April

Den 30de April

Den 1de Maj

Den 2de Maj

Den 3de Maj

A K T U E L L A S K R I F T E R

Henning Thylin

Den kommunistiska karusellen

50:e tusendet
Pris 25 öre

Henning Thylin

Den kommunistiska spindelväven

Pris 25 öre

Th. Magnusson

Hitlerdiktaturen

Pris 25 öre

C. Brännberg

Arbetslösheten och kommunernas nöd

Pris 15 öre

T I D E N S F Ö R L A G

Pris 25 öre